

19 maart 2019

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

De invoering van de Ad en de consequenties voor de student Gelet op de aanvullende beurs, het reisproduct en het omzetten in een gift

Inleiding

In het vorige nummer is uitgebreid stilgestaan bij consequenties van de invoering van de Ad voor geldstromen vanuit de overheid naar hogescholen. De conclusie was dat er aan het huidige systeem zonder meer dient te worden gesleuteld, om een sterke scheefgroei te voorkomen. De gedane aanbevelingen zijn in dat opzicht helder.

Maar de hogescholen hebben nog een reguliere bron van inkomsten nl. het wettelijk collegegeld (of het instellingscollegegeld in bepaalde gevallen) dat door de student dient te worden overgemaakt. Het is overigens een deel van de kosten die de student maakt. Je komt dan al snel op discussies rond het leenstelsel en de vraag in hoeverre de overheid via die student zorgt voor het vervangen van diens uitgaven door een aanvullende geldstroom vanuit dezelfde bronnen als voor de reguliere overheidsbekostiging. Maar die uitwisseling van meningen laten we hier als zodanig buiten beschouwing.

Wel gaat het in deze nieuwsbrief om het ondersteuningssysteem voor studenten dat in het verleden is opgezet op basis van het hebben van maar één type opleiding in het hbo, de Bachelor dus. Simpel: een vierjarige opleiding, met vaak nog een uitloop (vertraging). Je moet er als student wel voor zorgen dat je voor je 30ste aan een voltijdse of duale opleiding begint en binnen een termijn van 10 jaar dát diploma behaalt.

Met de invoering van de Ad als programma en maar relatief weinig studenten is er geen echte aanleiding geweest om na te gaan of deze aanpak nog wel past bij de twee manieren om een hbo-diploma te behalen en met parallelle leerlijnen richting de Bachelor. Daarom hier een analyse van het systeem, diverse kanttekeningen en allerlei suggesties voor verdere discussies.

Omvang van een Ad-opleiding mag meer dan 120 punten zijn...

In het vorige nummer van LeiDocument hebben we melding gedaan van het feit dat een Ad meer dan 120 punten mag omvatten: *"Het instellingsbestuur kan bepalen dat een opleiding als bedoeld in het eerste lid een grotere studielast heeft dan 120 studiepunten..."*. Hierbij gaat het om de Ad. Het kan gaan inhouden dat de Ad drie inschrijfmomenten kent, met alle gevolgen van dien voor de bekostiging door de overheid. We hebben toen verder geen analyse gepleegd van wat dit allemaal teweeg zou kunnen brengen, om alles niet te ingewikkeld te maken.

Maar hetgeen in dit nummer wordt gemeld kan daarmee ook anders worden, dus door de verlenging van de leerweg Ad-B met een jaar. Mocht de overheid in de komende tijd besluiten om onze opmerkingen mee te nemen in discussies over het stelsel, is het zeker noodzakelijk die analyses wel te plegen – hoe theoretisch het probleem ook kan zijn...

Effecten

Alvorens in technische zin op de gevolgen in te gaan, geven we een lijstje met effecten die het invoeren van de Ad heeft op het denken over het studeren in het hbo. Daarmee bedoelen we dat je niet meer kunt blijven uitgaan van de Bachelor en een vierjarige route die daaraan ten grondslag ligt. De Ad is niet 'zomaar' een omweg, een tussenstap of een opleiding die alleen maar voor mbo'ers en werkenden is ingevoerd. De consequenties van de Ad-invoering moeten zonder meer serieus worden genomen.

De Ad zorgt in het algemeen als het gaat om de positie van de studenten voor allerlei effecten richting de nabije toekomst, zoals:

- Degene die de Ad succesvol afrondt, moet worden gezien als iemand die de kans heeft gekregen een volwaardig en erkend hbo-diploma te behalen (vaak draait het ook om nieuwe doelgroepen).

In dat licht bezien mag een vertraging van een jaar niet worden beschouwd als uitzonderlijk en te wijten aan een bepaald studentengedrag – dus verwijtbaar in de richting van Ad-studenten.

Het kunnen doorgaan voor de Bachelor is het krijgen van een nieuwe kans, om pas na de Ad op te gaan voor die graad. Als een inhoudelijk verwante vervolgstudie wordt gekozen, is in die context gezien een studielengte van 5 jaren te beschouwen als vallend binnen de grenzen van het toelaatbare – dus als normaal te zien binnen ons onderwijsstelsel.

- Het kunnen behalen in twee jaren van een Ad geeft studenten die of anders niet het hbo zouden gaan doen of de Bachelor niet durven te volgen of niet zeker zijn van een bepaalde richting, de kans allereerst een volwaardig hbo-diploma te behalen – om vervolgens te bezien wat de beste vervolgstap is in het verlengde ervan.

Men kan dus na de Ad gaan werken of opgaan voor een inhoudelijk vervolg met de Bachelor. Maar dat kan ook best een hbo-bachelor zijn die niet inhoudelijk verwant is met de Ad, inhoudende dat er nog drie jaren (of misschien wel vier) nodig zijn te gaan om het doel te bereiken.

Het accepteren van deze optie, dus niet inhoudelijk verwant doorstuderen, is inherent aan het flexibiliseren van het stelsel en sluit ook aan bij het standpunt dat iedereen in ons land een Ad en een Bachelor mag doen op kosten van de overheid. Deze route moet in dat opzicht derhalve als maatschappelijk acceptabel worden gezien.

Echter, het 'scheef' doorgaan levert per definitie een route van minimaal 5 jaren op. Dit treft niet alleen de hogescholen in de bekostiging, maar ook de betrokken studenten in hun portemonnee omdat ze in ieder geval een jaar langer studiekosten maken. Dat is nadrukkelijk niet het geval omdat ze foute keuzes hebben gemaakt of een verwijtbare vertraging hebben opgelopen. Die constatering moet worden meegenomen in de discussies, om te voorkomen dat die aspecten op voorhand helemaal 'doodvallen'.

- Een persoon die de Ad behaalt, kan of aan het werk gaan of doorgaan voor de Bachelor. Die tweede optie is geen verplichting binnen ons stelsel, ook maatschappelijk gezien niet (een wostudent met een Bachelor zonder een Master wordt echter toch vreemd aangekeken, maar die situatie is nu eenmaal zo gegroeid...).

Er dient derhalve rekening te worden gehouden met groepen jongeren die na de Ad een flink aantal jaren aan het werk gaan, om dan pas bezien of de Bachelor een goede en haalbare kaart is, gelet op de baan, de kansen op ander werk en de betrokkenheid van de werkgever.

Echter, er kan op dit besluit druk komen te staan, om daarmee niet te lang te wachten. Het is namelijk zo dat de termijnen die de regeling voor aanvullende beurzen en de OV-kaart kent, zijn gebaseerd op de startdatum van een hbo-opleiding en onder meer op het afronden van een studie binnen 10 jaren. Hierbij zijn wel door OCW aanpassingen verricht bij de invoering van de Ad, maar niet in structurele zin.

Maar dit alles houdt in dat het blijven hanteren van uitgangspunten voor een systeem waarin er eerst alleen maar de Bachelor was, leidt tot nadelige effecten voor degenen die eerst de Ad willen doen om daarna te bezien of de Bachelor een goede vervolgstap is. Dit scenario is niet vergelijkbaar met iemand die de Bachelor gaat doen, het niet redt en vervolgens stopt met de studie.

Anders gezegd, een Ad'er is geen uitvaller na twee jaren uit de Bachelor, en het is niet zo dat daarmee hij of zij het 'studieplafond' heeft bereikt als jongere.

Naar de regeling gekeken: wat past niet meer...

Vervolgens wordt gekeken naar de gevolgen van deze effecten op de regelingen voor de studenten, dus als het gaat om de lening, de aanvullende beurs, het reisproduct (zeg maar: OV-kaart) en daarmee samenhangende zaken.

We kunnen niet alle ins en outs van de regeling voor de studenten bekijken en analyseren, want dat zou vele pagina's vergen. Maar hierbij een aantal interessante constatering die naar onze mening voldoende basis vormen voor een nadere discussie.

- De belangrijkste elementen van de regeling voor studenten zijn:
 - Aanvullende beurs: maximaal 4 jaren
 - Reisproduct: maximaal 5 jaren
 - Lening: maximaal 7 jaren.
- Ook van belang is te melden dat het bij de regeling gaat om een inschrijving als student bij een bekostigde dan wel erkende hogeschool. Bij het laatste type gaat het om private hogescholen. Dat wil zeggen dat alle zaken gelden voor een student, ongeacht waar hij/zij staat ingeschreven en/of een diploma behaalt.
- De studielening kent een termijn van 7 jaren (en die andere elementen een stuk korter). Dat is bij het hbo te zien als 4 jaren voor de nominale tijd van de bachelor-studie en 3 jaren voor een uitloop ervan. De overheid is derhalve van mening dat de studietijd best wat langer mag zijn, maar dan wel voor maximaal 7 jaren 'gelet op het maatschappelijk te financieren belang'.

De route via de Ad naar een Bachelor is evenwel niet standaard 4 jaren. Bij inhoudelijk verwante opleidingen zou je nog van een normaal verwachtingspatroon kunnen spreken (ondanks de kans op twee keren uitloop, in de Ad en het resterend bachelorprogramma...). Maar bij een 'scheve' doorsteek van de Ad naar een niet-inhoudelijke bacheloropleiding wordt het evenwel al snel 5 jaren. En dat alles ook nog eens los van de wens van de overheid om de route Ad-Bachelor zo studeerbaar mogelijk te laten zijn...

De belangrijke vraag is vervolgens: Moeten deze Ad-B-studenten onder hetzelfde regime blijven vallen? Om maar wat te noemen: Is het mogelijk om voor deze laatste groep een termijn te nemen van 8 jaren: 5 + 3? Tenminste, als de overheid daarvoor een plek in het ICT-registratie-systeem weet te reserveren, op basis van de informatie die de hogescholen verstrekken over instromende studenten via de weg van de Ad.

- Binnen de regeling wordt nadrukkelijk een deadline gesteld voor het omzetten van de eventuele aanvullende beurs en de OV-kaart die iedereen krijgt. Hierover wordt het volgende gemeld:

Uw reisproduct en aanvullende beurs zijn een 'prestatiebeurs'. Ze worden pas een gift als u binnen 10 jaar een diploma behaalt voor hbo of universiteit. Die 10 jaar gaan in vanaf de 1e maand dat u studiefinanciering krijgt voor hbo of universiteit. Hoeveel jaren een gift worden, hangt af van de waarde van uw diploma. (Met de waarde wordt overigens de lengte van de studie voor een diploma bedoeld... en met diploma in formele zin 'getuigschrift'.)

Voor een Ad wordt de gift verstrekt over 2 jaren, voor de (ongedeelde) Bachelor over 4 jaren van de studie – dus nooit over de eventuele extra jaren. Maar het belangrijkste is dat er een formeel getuigschrift moet zijn verworven, om in aanmerking te komen voor de omzetting naar een gift. Zo telt het hebben van 120 studiepunten van de eerste 2 jaren van de Bachelor niet mee, en ook een propedeusediploma van de Bachelor mag niet worden ingebracht.

Er staat dus – wat schots en scheef geformuleerd – dat je voor een bepaald diploma (Ad of B) mag uitgaan van die omzetting in een bijpassende gift (en het reisproduct geldt voor iedereen) als dat specifieke diploma binnen 10 jaar na de eerste inschrijving in het hbo is behaald.

Dat betekent voor de Ad dat deze binnen 10 jaar na het eerste inschrijvingsjaar moet zijn afgerond, hoe dan ook, om hiervoor in aanmerking te mogen komen.

Waarom een periode van 10 jaren?

Interessant is het om proberen te begrijpen waarom er voor die 10 jaar is gekozen. Deze termijn stamt dus uit de tijd met alleen de Bachelor, een studie van 4 jaar. Gelet op de uitloop van een lening met 3 jaar, betekent het dat de student die na 7 jaren nog geen diploma heeft behaald, op eigen houtje ervoor nog eens 3 jaren mag gaan uittrekken om te proberen niet over de grens van 10 jaar heen te gaan.

Maar hoe hiernaar te kijken met de Ad in het systeem, in de wetenschap dat daarna of direct kan worden doorgegaan met een bacheloropleiding (al dan niet verwant) of aan het werk is te gaan. Laten we die mogelijkheden bezien, in het licht van die 10 jaar.

We dienen ons te realiseren dat iemand die de Ad heeft afgerond, sowieso twee jaren kan laten omzetten in een gift. Komt er daarna een Bachelordiploma bij, mogen er nog eens twee jaren worden aangemeld om achteraf te ontvangen als gift. Dus niet, wat je zou kunnen denken, nog eens een termijn van maximaal vier jaren. Het is de Bachelor van 4 jaar minus de 2 jaar van de Ad.

De overheid is derhalve (nog steeds) van mening dat de termijn van 10 jaar eveneens geldt voor degenen die na de Ad gaan werken en later de Bachelor willen behalen. Wil iemand nog in aanmerking willen komen voor die gift voor de extra twee jaren (en als daarop dus een recht kan worden uitgeoefend), moet er echter niet te lang worden gewacht met het doen van die Bachelor... Dus bijvoorbeeld: Ad in 2 jaar, werken of iets anders gedurende 5 jaren en dan de (voltijdse of duale) Bachelor in 2 of 3 jaar. Het is snel handelen geblazen...

Giftengrens is 30 jaar – ook bij levenlang ontwikkelen?

Dan hebben we ook te maken met de eis van de leeftijdsgrens van 30 jaar. Iemand die onder deze regeling wil vallen, moet met de studie beginnen voor z'n 30ste. De regeling blijft daarbij wel gewoon gelden als de betrokkene tijdens de studie deze leeftijdsgrens overschrijdt. Maar beginnen voor je 30ste, dan stoppen zonder diploma en als 31-jarige of oudere weer aan een opleiding (vt/du) beginnen, betekent sowieso het verlies van de mogelijkheden die onder de regeling vallen.

Dat houdt in dat iemand die wel de Ad voor z'n 30ste afrondt en dan gaat werken en pas na z'n 30ste opteert voor de Bachelor, dus niet 'op tijd' aan die opleiding is begonnen.

Maar er is wel een diploma behaald, de Ad. Het gaat niet om iemand die is uitgevallen in de bacheloropleiding en geen poging doet om binnen die 10 jaar alsnog het diploma ervan te verwerven. Het is juist iemand die bewust probeert gebruik te maken van de mogelijkheden om een Ad en een B te behalen, verspreid over de tijd.

Of speelt hierbij mee dat de overheid van mening is dat investeren in de studie van iemand, en dan aan de hand van deze regeling, alleen maar gerechtvaardigd is voor de doelgroep onder de 30 jaar? De overheidsbesteding, het geld dat naar de hogescholen gaat, kent niet die grens. Dus de Ad'er die na z'n 30ste aan een Bachelor begint, kan derhalve wel geld opleveren voor de instellingen via de overheidsbesteding, in elke variant.

Of nog anders in beeld gebracht: Is de overheid van mening dat we in Nederland eigenlijk alleen maar gebaat zijn bij mensen die de Bachelor hebben gehaald voordat ze 30 worden? (of iets ouder als ze al met de studie begonnen waren) – en daarom onder de regeling vallen? Is de Bachelor eigenlijk nog steeds de 'standaard' als het gaat om 'hoog-opgeleiden' binnen het hbo? Dus dat het niet zo is dat iemand die onder de 30 een Ad-diploma behaalt, daarvan gebruik maakt op de arbeidsmarkt en pas daarna opteert voor een Bachelor, ook 'goed bezig is met 'levenlang ontwikkelen'? Is in dat opzicht de Bachelor op jongere leeftijd een beter en waardevoller diploma dan de Ad?

Dit aspect van de regeling moet absoluut onder de loep worden genomen, zeker in het kader van het verder flexibiliseren van het hoger onderwijs en het komen tot mee differentiatie.

Voor de goede orde: Natuurlijk is er het 'levenlanglerenkrediet', maar die situatie laten we even buiten beschouwing.

Vasthouden aan 10 jaar?

Een vraag die toch moet worden gesteld, is: Moeten we vasthouden aan de termijn van 10 jaren voor degene die de Ad heeft behaald en bewust kiest voor een onderbreking?

Is dit een wezenlijk andere situatie dan bijvoorbeeld voor degene die in het mbo een termijn van 10 jaar krijgt voorgeschoteld, maar bij het starten met een hbo-opleiding mag rekenen op het opnieuw gaan lopen van een periode van 10 jaar?

Dus mag straks de Ad-gediplomeerde bijvoorbeeld gaan rekenen op 12 jaar (dus wel geslaagd zijnde voor de Ad)? Of een andere termijn vanaf het beginnen met de Bachelor dan wel een

combinatie ervan (binnen 'zoveel' jaar weer met de Bachelor beginnen en vanaf dat moment een bepaalde termijn toegekend krijgen)? Het moet zeker mogelijk zijn om hiervoor binnen het 'levenlang ontwikkelen' een creatieve oplossing te vinden.

Reisproduct

Het is zo dat voor die Bachelor na de Ad op zich maximaal twee jaren worden omgezet in een gift, dus dat in totaal 4 jaren die behandeling krijgen. Dat is logisch als er wordt uitgegaan van maximaal 4 jaren voor de aanvullende beurs. Het reisproduct wordt wel maximaal 5 jaren vergoed, maar het is zo dat iemand die bijvoorbeeld 3 jaren over de Ad doet en het diploma verwerft, het reisproduct voor die gehele periode wel gewoon als gift krijgt – en dus niets hoeft terug te betalen voor het gebruik van de OV-kaart.

Maar als deze Ad'er vervolgens de inhoudelijk verwante Bachelor gaat doen, ook weer met het recht op de OV-kaart, kan het gebeuren dat daarbij vertraging wordt opgelopen. Dat houdt dan in dat de gehele route 6 of meer jaren in beslag gaat nemen, en dus vanaf jaar 6 de reiskosten voor eigen rekening komen.

Een dergelijke situatie doet zich ook al snel voor als er wordt gekozen voor een niet-verwante bacheloropleiding, met een leerlijn die minimaal 5 jaar gaat vergen. Elk jaar vertraging is dan 'fataal' voor het reizen.

Vraag is of ook hier kan worden gekeken naar de historische doelstelling van die termijn van 5 jaar nl. een bacheloropleiding met een jaar vertraging. Dat schijnt te passen bij het vergoeden van de reiskosten. Maar is het vol te houden bij iemand die bewust voor de Ad kiest en dan pas voor een Bachelor? En ook bij iemand die na de Ad eerst een tijdje gaat werken om te bezien of de gevolgde richting wel past bij de talenten en de kansen op een succesvolle loopbaan, en dan kiest voor een niet-verwante Bachelor?

Natuurlijk zijn er grenzen aan wat de overheid kan uittrekken voor het betalen van de studie van mensen, met een Ad, B en M. Maar dan moet ook worden gekeken naar degenen die niet willen opgaan voor een Bachelor om aldaar een aantal jaren met de studie te gaan 'worstelen' en derhalve bewust voor de Ad kiezen. Daar mag ook wel het een en ander tegenover staan.

Dus toch maar eerst de Ad, als die er is...

Het stelsel ondersteunt op deze wijze de keuze om bij het opgaan voor een Bachelor eerst de Ad te gaan doen. Iemand die in de Bachelor uitvalt, moet alles terugbetalen van wat is verkregen van de overheid. Als de Ad is behaald en de uitval vindt daarna in de Bachelor plaats, is in ieder geval een tweetal jaren veilig gesteld.

Overigens moeten we dan maar hopen dat uitvallers in de Bachelor niet allemaal opgaan voor een Ad, zo snel mogelijk – want ja, als dat niet teveel tijd kost, is er geld te verdienen. En we moeten ook de hogescholen scherp in de gaten houden als ze een dergelijk studentvriendelijke gedrag willen vertonen en uitvallers in no-time een Ad-diploma denken te kunnen uitreiken...

Maar geld gaat zeker een rol spelen, bij ouders en studenten (jongeren en ouderen) die op de centen dienen te letten – en mogelijk een duidelijke leenangst kennen. Vervolgens kan de overheid dit argument weer gebruiken om toch maar alles bij hetzelfde te laten als het gaat om de studie-financiering (prestatiebeurs), en dus daarmee de Bachelor als norm aan te houden... Maar dat zou geen blijk geven van het willen en kunnen aansluiten bij maatschappelijke ontwikkelingen en de koppeling daarvan aan het onderwijssysteem.

Gratis geld

Er is sprake van een soort premiestelsel, met deze regeling voor de studie-ondersteuning. Kijk maar naar de wetgeving zoals die nu voor de Ad-opleiding geldt:

Artikel 3.2 wordt als volgt gewijzigd:

Onder vernummering van het eerste tot en met vijfde lid tot derde tot en met zevende lid, worden twee leden ingevoegd, luidende:

1. Indien een student binnen de diplomatermijn hoger onderwijs met goed gevolg een associate degree-opleiding afrondt, wordt de toegekende prestatiebeurs hoger onderwijs voor de duur van de desbetreffende opleiding omgezet in een gift.
2. Indien een student binnen de diplomatermijn hoger onderwijs met goed gevolg een opleiding als bedoeld in het eerste lid afrondt, wordt de resterende periode van de prestatiebeurs hoger onderwijs die ingevolge het eerste lid had kunnen worden omgezet in een gift verstrekt in de vorm van een gift indien hij een andere opleiding in de zin van deze wet volgt.

Als we het goed begrijpen, staat hier dat als je als student de Ad-graad behaalt binnen een jaar (of zelfs korter) en daarna een Bachelor gaat doen (of zelfs meteen een Master, als je maar binnen die termijn van 10 jaren blijft en toegelaten wordt op een formele wijze), je kunt claimen dat je daarmee een jaar aan kosten voor de overheid hebt uitgespaard. En dat vervolgens diezelfde overheid heel genereus het uitgespaarde geld aan je overmaakt – dus vanuit het budget dat anders nodig was voor een jaar studie (reisproduct, aanvullende beurs e.d.).

Kennelijk denkt de overheid dat er als je na de Ad de Bachelor mag gaan doen, dus formeel kan worden toegelaten, een situatie is ontstaan waarbij het sneller studeren mag worden beloond. Een soort bonus als het ware.

Maar het geldt niet als je de Ad in een jaar behaalt en gaat werken. Dus dan kun je die claim niet bij de overheid neerleggen. Als je echter binnen de termijn van 10 jaren alsnog aan de Bachelor begint, is dat echter op basis daarvan wel weer mogelijk. Intussen zul je aan aflossen zijn geslagen van de lening gedurende dat Ad-jaar, maar het is dan wel weer een leuk bedrag om te incasseren (terwijl, naar we aannemen, de aflossing wordt stilgezet).

Werkt dit ook als je je wel inschrijft voor de (deeltijdse) Bachelor, maar vervolgens na twee maanden weer stopt met de studie? Kun je in die maanden dus die bonus gaan claimen?

En als je als mbo'er verwant doorstroomt en de Ad in minder dan 2 jaar kunt doen, en dan de Bachelor gaat volgen, is dit ook een mooie kers op de Ad-taart?

Het lijkt eigenlijk heel mooi. Te mooi om waar te zijn? Maar we kunnen het niet anders lezen.

Nabranders

Maar nog even een nabrander – en we horen graag of dit een juiste voorstelling van zaken is:

- Iemand doet een voltijdse Ad-opleiding, verwerft in twee jaren het diploma – en dus kan er een gift worden geclaimd voor 2 jaren studie.
- Vervolgens wordt aan de Bachelor begonnen, in een duale vorm. Daarbij kan er een beroep worden gedaan op die aanvullende mogelijkheden, net als bij voltijd.
- Maar na een jaar stapt de betrokkene over naar de deeltijdse variant, dus zonder de studie te onderbreken. Daarbij vervallen die aanvullende zaken, want die gelden niet voor een deeltijdse variant.
- In deze variant wordt het Bachelordiploma behaald.
- En dan stroomt deze persoon door naar een wo-master.

Vraag is vervolgens: Kan de betrokkene een claim indienen voor die twee jaren van de Ad, het eerste jaar van de Bachelor, maar ook voor het deeltijdse bachelorjaar omdat het dan gaat om een jaar van een opleiding die eventueel ook voltijds of duaal met alle rechten van dien had kunnen worden gevolgd? De Master is een formele opleiding, in de zin van de wet...

Tenslotte

De bovenstaande analyses laten niet zien dat er fouten in het systeem zitten, dus dat er niet mee te werken valt. Maar met de invoering van de Ad als zelfstandige opleiding kunnen wel veel vragen worden gesteld bij de houdbaarheid ervan, gelet op de consequenties van de keuzes die studenten kunnen en ook mogen maken.

Als door de flexibiliteit die met de Ad ook wordt beoogd, een normale keuze leidt tot een langere leerweg, moet in ieder geval worden bezien of er aanpassingen mogelijk zijn – ook passend bij de uitgangspunten voor de financiering van het hoger onderwijsstelsel als geheel.